

La falsa llegenda de la Torre dels Encantats

Arenys de Mar

Ubicació

Comarca: Maresme
Lloc/Adreça: Turó dels Encantats

Coordenades:

Latitud: 41.571616290758
Longitud: 2.5303745522671
UTM Est (X): 460847
UTM Nord (Y): 4602322

Classificació

Número de fitxa: 08006 - 425
Àmbit: Patrimoni immaterial
Tipologia: Tradició oral
Estil / època: Contemporani
Segle: XIX-XX
Estat de conservació: Bo
Protecció: Inexistent
Tipus de protecció: Inexistent
Accés: Obert
Ús actual: Altres
Titularitat: Pública
Autoria de la fitxa: Jordi Montlló Bolart
Data de registre de la fitxa: dv., 12/05/2023 - 09:09

Descripció

Algunes de les tradicions al voltant d'aquesta torre, publicades a la bibliografia esmentada, es refereixen a l'origen del nom de la torre "dels Encantats". Segons l'explicació popular a les nits es veia llum a les

finestres i se sentien crits i gemecs, acompanyats de sorolls de vasos i ampolles. També es diu que per Sant Joan, si el dia és clar i el sol brillant, l'ombra de la torre es reflecteix a la plaça que hi havia davant la posada de Montserrat, a Mataró. També es diu que hi ha un túnel subterrani des de la torre a la platja, que s'utilitza en un moment de la llegenda.

“En Caldetas de arriba hay tres torres que datan de la época de los moros. En la altura que domina á Caldetas de mar hay otra torre de la misma época, bastante bien conservada, con sus almenas y cuerpo avanzado de fortificacion. Los geógrafos la llaman torre de Caldetas, los naturales de la comarca torre de los encantados, y los militares, que ahora tienen establecido en ella telégrafo, la patona.

Los habitantes del pueblo dicen que cada año, en el dia de San Juan, si el cielo es claro y el sol brillante, la sombra de la torre de los encantados se refleja en la plazuela que hay delante de la posada de Montserrat en Mataró.

Tambien dice otra tradicion, que en boca del pueblo corre, que havia un camino subterráneo que conducia de esta torre á la playa, però no se hallan hoy vestigios de este camino.

En cuanto á su nombre de torre de los encantados, la tradición no lo explica mas que contando la fábula de que en tiempos antiguas muchas noches se veia luz en las ventanes de la torre y se oian gritos, risas y gemidos, acompañado todo ya de choques de vasos y botelles, ya de ruidos de armas, algazara que se achacaba á los demonios ó encantados que se habian apoderada de la torre haciendo de ella su habitacion” (Víctor Balaguer, 1857, pp. 88)

A partir d'aquestes dades, Salrich (1882) crea una llegenda novel·lada, com molt bé indica al principi, que també es recull en Coll i Modolell (1999) i que transcrivim íntegrament:

"Era el dia 8 de setembre de l'any 1231. La jove Leonor i altres persones es trobaven celebrant l'aplec de la Verge del Remei. Quan només quedaven ella i la seva amiga Empar, es començà a fer fosc. Malgrat la insistència d'Empar, Leonor volgué donar un darrer petó al Nen Jesús.

Un negre i espès núvol anava sorgint del mar, fent encara més aparent la sensació de foscor. Aprofitant l'avinentesa, una nau s'acostava lentament i silenciosa vers la platja, per anar a refugiar-se en una de les cales naturals formada per les muntanyes de Caldes. Ja desembarcats els pirates –doncs només els pirates navegaven per aquestes costes sense llums de posició-, es disseminaren pels vessants no defensats per les torres que encara hi ha, a la recerca d'esclaus i botí.

Ja prop de casa del seu pare, que era el veguer del poble, Leonor es trobà de cop i volta amb dos dels pirates, que l'agafaren sense que ella pogués oposar cap mena de resistència. La seva amiga Empar, que anava tot just al seu darrera, sí que pogué recular i escapolar-se. Leonor fou conduïda cap a l'embarcació dels pirates, malgrat els plors i les súpliques, a on aviat començaren a arribar altres captives.

En aixecar-se el nou dia ja eren a alta mar. Les torres i edificis que Leonor podia veure en la llunyana costa no eren, és clar, les de Caldes d'Estrat. La seva desesperació augmentà quan s'adonà que el vaixell posava proa en direcció contrària a les costes catalanes. I per acabar-ho d'arrodonir, sentí els corsaris que ja es fregaven les mans amb el premi que rebrien de llur senyor per portar una peça tan valuosa per al seu harem. Ja només podia esperar la protecció de la Verge del Remei de Caldes, i a ella s'encomanà.

En arribar a les costes de Berbèria, el capità pirata digué, adreçant-se a la pobre Leonor:

-Hem de tancar aquest ocellet a la seva gàbia.

Poc després, tots els presoners i presoneres eren presentats al príncep dels cerites, personatge molt opulent i, segons sembla, parent de l'emperador del Marroc.

La resta dels captius foren tancats en espaioses habitacions i des d'allà conduïts al mercat d'esclaus. Leonor fou la darrera. I quan el príncep va veure la formosor del seu rostre, més bell encara a causa del pudorós carmí de la vergonya exclamà:

-Beneït sigui Allah! Bona presa per al meu harem. Mereix ésser una sultana!

Foren precisament aquelles paraules les que feren conèixer a la desventurada noia quin havia de ser el seu destí. Plorosa, es llençà als peus del príncep suplicant-li que respectés el seu honor i els vots de virginitat que havia fet a la Verge dels cristians. Tots els presents en feren burla, tant dels seus plors com dels seus vots, aconsellant-la que es preparés per fer feliç a l'omnipotent príncep, parent de l'emperador i descendent de Fàtima Zahra, filla natural i predilecta del profeta Mahoma.

Atreta pels plors de Leonor es presentà aleshores a la sala una jove neta d'uns catorze anys, fetillera i molt formosa. La seva presència sembla que contrarià al príncep, el qual fent un senyal als allà presents. Manà que es retiressin. Llavors, adreçant-se a la noieta, que era la seva filla, li digué:

-Fàtima, per què t'has exposat així a la vista de tothom? Ja saps que no vull que et vegin ni els meus criats ni els meus guerrers.

-Pare meu, no sé que m'ha passat. Una força desconeguda m'ha obligat a presentar-me desobeint les vostres ordes. Si aquesta jove tingués un geni protector, creuria que la defensa, doncs no sé el que em passa, i això és per a mi un enigma. Mentre, permeteu que la prengui al meu servei, i jo la predisposaré de manera que no sigui esquarterada als vostres desitjos: li faré entendre que teniu sobre ella dret de vida i de mort.

A Leonor la princesa Fàtima li semblà una visió màgica, gairebé celestial. El que no sabia és que sota aquella bondadosa aparença s'amagava una ànima cruel, i que aquelles riques robes que semblaven cobrir una perfecta regularitat de formes, només embolcaven un cos malalt i ple de tumors, alguns dels quals eren nafrats i supuraven un pus fètid que només podien dissimular les més fines essències i perfums. I com si la lepra que patia modelés el seu caràcter, el seu cor era cruel i sanguinari. Tant que per distreure's condemnava les seves esclaves a assots i altres turments per la més mínima falta. I com a mostra del seu refinament, els càstigs eren aplicats en la seva presència per les mateixes captives. Aquella que, per pietat envers la companya, no emprava tota la seva energia i força corporal, era a la vegada castigada per una altra.

Per acabar d'arrodonir una tan tràgica situació, Leonor despertà l'enveja de dues de les favorites de la princesa, anomenades Sorrab i Ernestina. La primera era una esclava georgiana, molt bella; la segona havia estat capturada en els marges del riu Genil, i ambdues eren molt aficionades a la dansa i a la cançó, la qual cosa distreia molt la seva senyora.

Un dia Muñoz, una esclava valenciana, fou condemnada a cent assots. Leonor era una de les encarregades d'aplicar-li el càstig. Com que la captiva catalana es va negar a fer-ho, fou a la vegada assotada també. Malgrat això, continuà servint la seva senyora amb afecte i amabilitat: preferia això que anar a parar a l'harem del príncep.

Mentre succeïen els fets relatats, el príncep hereu de Fez es trobava cercant esposa. Coneixedor de la bellesa de Fàtima, volgué veure-la. En arribar al palau fou rebut amb tots els honors. I per tal d'obsequiar-lo, la princesa Fàtima ballà per a ell nombroses i diverses danses, que complagueren molt el príncep.

Però això aguditzà la malaltia de la princesa, que prengué un caràcter tan seriós que els metges temien perdre-la. De les seves nafres sortia un pus tan fètid i corrosiu que tothom se n'allunyava, incloses les dues favorites, Sorrab i Ernestina, que fingiren trobar-se malaltes i així poder tocar el dos. Tothom, és clar, llevat de Leonor i l'esclava valenciana, que s'oferiren a tenir cura de la malalta. Amb tanta abnegació i afecte

l'atengueren, que aviat la seva millora era palesa. I naturalment, les favorites, guarides de les seves fingides malalties, tornaren al servei de la seva senyora, essent despatxades Leonor i la valenciana.

Una nit en què no podia dormir, Fàtima sentí una dolça cançó, que cantaven les esclaves cristianes:

“Mare del Remei sagrada / valgans vostra protecció. / Saquejà aquest lloch antich / per nostres pecats lo moro, / perdent son poder inich / fins á la Iglesia el decoro: / sols Vos ab gran confusió / séu del rigor preservada”

En sentir allò, Fàtima es començà a encoleritzar. Però tingué prou paciència per continuar escoltant:

“Vullau a Fathma donar / de vostre cor los tresors, / de la lepra mitigar / los sofriments i dolors: / baix la vostra protecció / preneula, Verge sagrada”.

La princesa va fer cridar les esclaves. En preguntar perquè esbombaven la seva malaltia, Leonor respongué que era per tal d'implorar a la Verge del Remei que la guarís, ja que els millors metges no podien fer-ho. En demanar qui era aquesta verge, Leonor li explicà:

-Senyora, és la Mare de Déu dels cristians, i el seu poder no té límits, perquè cura totes les dolències del cos i de l'ànima; les del cos mitjançant unes aigües meravelloses que brollen d'una roca.

Llavors, a requeriment de la princesa musulmana, Leonor li contà la llegenda àuria de la Verge del Remei de Caldes, com fou trobada i altres successos meravellosos protagonitzats per la sagrada imatge. El cas és que, des d'aleshores, les esclaves cristianes pujaren a l'habitació de Fàtima molt més sovint. I un dia, la princesa parlà al seu pare de les miraculoses aigües guaridores de Caldes d'Estrac.

Els més eminents metges foren cridats per tal de donar la seva opinió en un assumpte tan important. I es resolgué traslladar la princesa Fàtima a Caldes. Pocs dies després, i durant una fosca nit, un vaixell desembarcava uns quants musulmans que, coneixedors del país, entraren en una cova oberta en la roca per les onades i penetraven en un llarg passadís, pel qual anaren pujant fins trobar una porta de ferro. La feren cedir mitjançant fortes perpalines. Els dos vigilants que guardaven una forta torre, que dormien, foren ràpidament abatuts. I així, baixaren a terra els ocupants dels vaixell, que no eren altres que Fàtima, la seva mare, les dues favorites i les dues esclaves cristianes que ja coneixem. La custòdia de les dones era al càrrec d'Abdel-Nis i vint soldats escollits.

Per tal que la princesa pogués banyar-se a la piscina, els musulmans idearen un enginyós sistema: a mitja nit, sortien unes quantes persones vestides amb barnussos i vels blancs. Leonor encapçalava la comitiva. La seguien sis soldats. Fàtima, la seva mare, les dues favorites i sis soldats més, que tancaven la columna. Tots ells portaven fanals blancs a la mà. Aquesta processó de fantasmes blancs i misteriosos, que sortia cada mitjanit en punt i després d'una hora retornaven a la torre, tenien sorprès i astorat al poble de Caldes, en el qual no es parlava d'altra cosa. I per a més estranyesa, un dels antics guàrdies de la torre –còmplice dels nouvinguts- assegurava que ell no havia vist res de res...Algú del poble va començar a fer córrer la història segons la qual es tractava de les ànimes en pena dels moros que havien ocupat antigament el país, als quals Mahoma havia encantat i enviat aquí per practicar les ablucions que la seva religió imposa. Des d'aleshores foren per als caldetencs els encantats, que vivien, és clar, en la Torre dels Encantats.

Amb els continuats banys, la salut de Fàtima millorava dia a dia. I amb ella el seu caràcter, que s'anava tornant més calmaat. La lepra anava vencent, i no deixava petjada en la fina pell de la princesa. Per contra, anímicament es trobava depressiva, lànguida, la qual cosa preocupava molt Leonor. I és que els murs de la torre eren massa estrets per Fàtima, que es sentia presonera. Així, un dia resolgueren anar a donar gràcies a la Verge del Remei al seu propi santuari.

Per poder dur-ho a terme, els “fantasmes”, amb la complicitat de l’antic guàrdia, es feren passar per uns nobles castellans que havien arribat durant la nit, amics del Sr. De Montpalau, el propietari de la Torre dels Encantats. Segons digueren, venien acompanyats d’un sacerdot que exorcitzaria els encantats que allà hi havia.

Tots ells, que es vestiren amb roba pròpia de la noblesa castellana de l’època, anaren seguidament al monestir del Remei, regit aleshores per cavallers templers. Els visitants, naturalment, foren rebuts amb tota cordialitat.

Però un d’aquells cavallers, que havia prestat els seus serveis en el castell d’Aragó propers als pobles habitats encara per musulmans, s’adonà que no eren castellans, sinó mahometans disfressats. Tement, com a bon militar, una emboscada, cregué que seria millor vigilar els moviments dels nous vinguts. Un dia parlà llargament amb Leonor de l’avantatja que suposaria per a la comarca la conversió d’aquella gent. I es disposà a portar a la pràctica un meditat pla.

D’aquesta manera, començà a parlar a Fàtima del rellevant paper que la dona cristiana tenia en la família i la societat, que no es trobava sotmesa a la voluntat del seu senyor, que exercia d’esposa i de mare, que podia criar lliurement els seus fills, i altres coses per l’estil. La mateixa princesa pogué adonar-se’n, en algunes visites que feia al monestir del Remei per donar gràcies a la Verge, que allà hi anaven dones de tota sort i condició, soles i amb la major llibertat.

Un dia, una nena entregà a la princesa Fàtima un ram que combinava artísticament tota una sèrie de flors. En ell pogué llegir, mitjançant el llenguatge de les flors, un missatge: “Amb respecte i temor em dirigeixo a vós, per dir-vos que he perdut el repòs i visc molt trist, el meu cor somnia i intueix que us estima, només vós ocupeu el meu pensament; tinc temor i espero, tot i que la meua esperança és feble: compadiu-me”. Ella no sabia qui podia ser el seu misteriós pretendent. Però havia de respondre i ho va fer mitjançant un botó de rosa blanca embolicat en un paper en el qual hi havia dibuixada una coroneta silvestre formada de diverses flors i fulles, l’emblema del qual deia: “El meu cor mai no ha estimat, els meus sentiments són bons, si el vostre naixement és noble i els vostres pensaments purs, podeu esperar”. Quan veié la nena li va donar el missatge, i ràpidament aquella desaparegué corrent.

A la tarda següent, Fàtima i Leonor es dirigiren al monestir. Pel camí veieren un jove atractiu i cavaller seguit d’un gos de cacera. Era l’hereu Simó Busquets, el senyor del castell i el propietari més ric d’aquelles terres. Fàtima es posà vermella, perquè veié en la seva botonera una branqueta de duran: ell era, doncs, el misteriós pretendent.

Una curta conversa entre els dos joves decidí el seu destí. Immediatament, Fàtima demanà al cavaller templer que l’instruís en els principis del cristianisme i en els deures de la dona cristiana. La mera de la princesa es convertí també, com les dues favorites i fins el cap de l’expedició, Abdel-Nis. També una part dels guardians es feren cristians; altres tornaren a Alger. El dia 8 de setembre els conversos es batejaren. Fàtima adopta el nom de Magdalena. Tots es quedaren a viure a Caldes d’Estrac, on foren sempre admirats com a model de virtut i bellesa...”

Observacions:

A Coll i Modolell (1999) s’analitzen les característiques estructurals de la narració i es contextualitza en època de Salrich per concloure que no és una llegenda de tradició popular sinó una creació literària que es sustenta amb unes tradicions orals.

Bibliografia

AMICH, Joan. (1849). Viage á Mataró con el ferrocarril. Impremta de T. Gorchs. Barcelona. Facsímil de la Caixa d'Estalvis Laietana de Mataró, edició de 1970.

BALAGUER, Víctor (1857). Guía Cicerone del camino de Hierro del Este en su primera sección. De Barcelona á Arenys de Mar por el ferro-carril. Impremta Nueva de Jaime Jepsus y Ramon Villegas. Facsímil de 1973 reeditat per Caixa Layetana de Mataró el mes de desembre de 1973. Editorial Rafael Dalmau. Barcelona. Impremta Minerva, S.A. Mataró. Pàg. 88

CABALLÉ CLOS, Tomàs. (1916). La Torre dels Encantats. Leyenda de Caldetas. Impremta F. Borrás. Barcelona. (Amb il·lustracions de Raimundo Caballé).

CASAS, Joaquim. (1959). Comarques de Catalunya. 1. El Maresme. Albertí ed. Barcelona. pàg. 127.

COLL, Ramon; MODOLELL, Josep Maria (1999). Llegendes, tradicions i fets de la Serralada de Marina. Apunts sobre etnografia del Maresme. Oikos Tau, S.L. Vilassar de Mar, pàg. 117-127.

SALARICH VERDAGUER, Joaquim (1882). Apuntes para la historia de Caldas de Estrac (vulgo) Caldetas. Impremta Renaixensa. Barcelona, pàg. 111-149.

